

A *Dryopteris cristata* L. új magyarországi lelőhelye

NAGY János - MOLNÁR Melinda - SZERDAHELYI Tibor - FIGECZKY Gábor - SELÉNYI Márta

GATE Növénytani és Növényélettani Tanszék H-2103 Gödöllő

A *Dryopteris cristata* cirkumboreális, amphiatlantikus flóraelem (SIMON 1992). Égerlápokban, fűzlápokban, tőzegmohás nádasban, dagadólápok erdővel borított peremén, lombos, kevert és tűlevelű erdőkben előforduló páfrányfaj. Európa nagy részén glaciális reliktum, Közép- és Észak-Európában kisebb-nagyobb mértékben veszélyeztetett. Magyarországon reliktumjellegű, hidegkedvelő főként tőzegmohás – nyír-, éger- és fűzlápokon fordul elő. A Vörös Könyv a kipusztulás közvetlen veszélyébe került növényfajok között említi (NÉMETH 1989).

A *Dryopteris cristata* új előfordulását találtuk a Gelénes határában lévő fokozottan védett Báb-taván 1997. július 18-án, az észak-alföldi tőzegmohás lápok vegetációtérképezése során.

A *Dryopteris cristata* eddig ismert hazai termőhelyei és azok jelenlegi állapota

A faj hazai előfordulásai a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytárának (BP) és a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Növénytani és Növényélettani Tanszékének (GATE NÉTT) herbáriumi és irodalomjegyzékben felsorolt források alapján:

Baktai-tó (Egerbakta): BOROS Ádám, a láp első rendszeres kutatója találta meg *Salici cinerea* *Sphagnetum*-ban (BOROS 1924: 62). Mára sajnos a területről más hidegkedvelő növényritkaságokkal, a *Drosera rotundifolia*-val, *Lysimachia thyriflora*-val és az *Eriophorum gracile*-vel együtt kipusztult, valószínűleg a láp szárazodásának következtében. Az 1960-as évek elején még meglehetősen, bár ekkor, és ezután már hiába keresték. [vö.: JUHÁSZ L. (1963), PÓCS T. (1963), NÉMETH (1989) DULAI-VOJTKÓ (1991)]. Az MTM herbáriumának adatai: BOROS Á. (1923), ANONYMUS (1962).

Lesence-patak völgye (Uzsa): A termőhelyről először JÁVORKA Sándor írt a *Calluna vulgaris* elterjedésének kapcsán. Sok hűvösebb klímát kedvelő havasalji, hegyvidéki és lápi növény (*Carex davalliana*, *C. umbrosa*, *Calamagrostis neglecta*, *Allium suaveolens*, *Primula farinosa*, *Nasturtium officinale*, *Pinguicula alpina*, *Sphagnum-foltok*, *Drosera rotundifolia*, *Prunus padus* és *Sarothamnus scoparius*) között említi, mint „.... a patak forrásánál legújabban felfedezett *Nephrodium cristatum*, ...” (JÁVORKA 1940).

A Lesence-patak égeres láperdeje mára teljesen teljesen tönkrement, a patak vizének bányászat miatti elapadása ill. az égeres tarra vágása következtében (vö.: CSIBY M.-TÓTH S. 1981; NÉMETH, 1989). Az uzsai populáció egy kis hányadát megkísérelték áttelepíteni. A Dabasra telepített állomány (mintegy 60 tő) évekig megvolt, ám nem szaporodott [NÉMETH-SEREGÉLYES (1982), NÉMETH 1989]. SEREGÉLYES T. szerint az utóbbi időben ennek az állománynak a megléte már bizonytalan. A Kelemérrre telepített tövek életben lehetnek, de az ottani populáció egyedeitől nem elkülöníthetők.

Az MTM herbáriumának adatai: BÁNÓ L. (1948, 1949), JÁVORKA – CSAPODY (1953, 1957, 1958), JÁVORKA – FELFÖLDY (1959) JÁVORKA S. (1940, 1949, 1950, 1953, 1954), KÁROLYI Á. (1949), PÓCS T. (1955), MOLDOVAI (1960), BAKSAY L. (1949), PAPP J. (1952), SZODFRIDT I. (1952, 1955), UJVÁROSI M. (1940), VIDA G. (1952), WEIBER J. (1950). A GATE NÉTT herbáriumának adatai: TOBORFFY Z. (1967) **

Nagykanizsa: A KÁROLYI - PÓCS (1968) által közölt állomány valószínűleg kipusztult és az egykori termőhely is tönkrement (NÉMETH 1989).

Fekete-tó (Farkasfa): A területen JEANPLONG József találta 1955 május 26-án [KÁROLYI ex JEANPLONG in litt (cit. SOÓ 1955)] néhány tövet egy nyílt forrásláp peremén, *Dryopteris austriaca* társaságában (JEANPLONG J. ex verb). Később nem ellenőrizte a területen a faj meglétét (JEANPLONG ex verb.), de nagy valószínűséggel kipusztult. (NÉMETH 1989). A GATE NÉTT herbáriumának adatai: JEANPLONG J. (1955)

Szarvaskend: A lelőhely (KÜMMERLE ap. DEGEN - GÁYER - SCHEFFER 1923) már nem lokalizálható pontosan, nagy valószínűséggel kipusztult. (NÉMETH 1989).

Mohos-tavak (Kelemér): Az 1931 előtti irodalmak a keleméri két lápszem (Kismohos, Nagymohos) nevét felcserélve használták (ZÓLYOMI B. 1931). Ennek következtében az 1931 előtti herbáriumi lapokon is felcserélve találjuk, de 1931 után, így értelemszerűen itt is a helyes neveket használjuk. A „Nagymohos”

* Az előfordulást a szerzők fényképfelvétellel dokumentálták (a szerk.)

** SZABÓ (1997) a Balatonvidékről, közelebbi helymegjelölés nélkül közli új (1996-os) előfordulását.

lápján legelőször ZÓLYOMI Bálint találta meg 1928 tavaszán az általa „*Phragmites-Calamagrostis canescens*”-nek nevezett társulásban valamint az előző és a „*Cariceto-Sphagnetum*” közötti „*átmeneti fáciesben*”. (ZÓLYOMI B. 1928., 1931). NÉMETH (1989) szerint Keleméren az egerbaktaihoz hasonló, részben ismeretlen eredetű szukcessziós folyamatok (nyíresedés, nádasodás) miatt a növény további fennmaradása bizonytalan, egy időben el is tűnt, majd ismét előkerült. MOLNÁR V. Attila szóbeli közlése szerint 1994-ben több tíz tő található a Kismohosban és százas nagyságrendű állomány a Nagymohosban, de a Mohosok (különösen az utóbbi) szárazodása, vízhiánya aggasztó, a faj hosszútávú fennmaradása kérdéses.

Az MTM herbáriumának adatai: JÁVORKA – ZÓLYOMY (1949), ZÓLYOMI B. (1928), BÁNÓ L. (1928), HULJÁK (1930), ANDREÁNSZKY G. (1948). A GATE NÉTT herbáriumának adatai: HULJÁK (1930), ZÓLYOMI B. (1928), ANONYMUS (1930)

“**Csőngő-kút**” (**Zalakomár - Ormándpuszta**): KEVEY Balázs (1993) mindössze hét tövet talált két égerfa tövében egy feltöltődött, azaz égerligrétté alakult egykori égerlápban, *Aegopodio-Alnaetum Thelypteris palustris*-os lápszemében. KEVEY szerint azonban “félő, hogy a *Dryopteris cristata* e helyen is rövidesen ki fog pusztulni.” E lelőhelyen MOLNÁR V. Attila (ex verb.) 1991-ben 3 tövet látott.

Vajai-tó úszólápjai (Vaja): BALOGH Márton (ined.) SIMON, 1992: „Vajai-láp”. MOLNÁR V. Attila szóbeli közlése szerint 1993-1996-ban ezres nagyságrendű állományát látták a lelőhelyen.

Bábtava (Gelénes): *Thelypteridi-Alnetum* és a *Salci cinereae-Sphagnetum* társulások határán, 1997. október 10-én. NAGY J. és munkatársai (ined.) találták a faj néhány tíz levelét.

A termőhelyen készült cönológiai felvétel (kvadrát-méret: 2 x 2 m).

A szint	<i>Alnus glutinosa</i>	5 %	C szint	<i>Lysimachia vulgaris</i>	10 %
B szint	<i>Salix cinerea</i>	30 %		<i>Frangula alnus</i>	0.1 %
C szint	<i>Dryopteris cristata</i>	10 %		<i>Oenanthe aquatica</i>	1 %
	<i>Dryopteris carthusiana</i>	20 %		<i>Poa palustris</i>	1 %
	<i>Thelypteris palustris</i>	50 %	D szint	<i>Sphagnum</i> spp.	90 %
	<i>Lythrum salicaria</i>	10 %			

A *Dryopteris cristata* előfordulása a Báb-taván természetvédelmi és florisztikai szempontból is fontos adat. Ez a populáció ugyan kisebb, mint a Keleméri Mohosok-tavaké, azonban a Báb-taván a vízutánpótlás megoldott, a terület folyamatos természetvédelmi kontroll alatt áll, így fennmaradására van esély.

Az adat jelentőséget nem csökkenti, hogy MTM Növénytarának herbáriumában van egy 1987-ben FELFÖLDY Lajos által gyűjtött fiatal levél, amely az általunk közölt előforduláshoz közeli, Gelénes melletti Boc-kerek erdőből származik (fáji hovatartozását illetően kérdőjellel került a herbáriumba, de véleményünk szerint a határozás helyes volt). Boc-kerek erdei- és a Báb-tavi előfordulás valószínűsíti, hogy a szintén Gelénes határában megtalálható Zsid-tavi kérdéses adat (FINTHA, 1994) is megerősítést nyerhet.

Köszönetnyilvánítás

Köszönjük Jeanplong József és Molnár V. Attila szóbeli közléseit, ill. az irodalmazásban nyújtott segítséget.

Irodalom

- BOROS Á. (1924): Magyar láptanulmányok - Az egerbaktai és a keleméri mohalápok növényzete. – Magyar Bot. Lapok **23**: 62-64.
- DEGEN Á. – GÁYER GY. – SCHEFFER J. (1923): Magyar láptanulmányok. – Magyar Bot. Lapok **22**: 1-116.
- DULAI S. – VOJTKÓ A. (1991): Az egerbaktai tőzegmohaláp állapotfelemérése, összefüggésben az ökológiai adottságokkal. – Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. **16**: 45-70.
- CSIBY M - TÓTH S. (1981): A Bakony hegység természeti értékei. I. Botanikai értékek. – A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei **16**: 41-68.
- JÁVORKA S. (1940): Növényelterjedési határok a Dunántúlon. – Matematikai és Természettudományi Értesítő **59**: 967-997.
- JUHÁSZ L. (1963): Az egerbaktai tőzegmohás láp. – Természettudományi Közlöny **94**: 519-520.
- KÁROLYI Á. – PÓCS T. (1968): Délnyugat Dunántúl flórája I. – Acta Paed. Agr. **6**: 329-390.
- KEVEY B. (1993): Adatok Magyarország flórájának és vegetációjának ismeretéhez VI. – Botanikai Közlemények **80** (1): 53-60.
- NÉMETH F. (1989): Száras növények. In: RAKONCZAI Z. (szerk.): Vörös Könyv. – Akadémiai kiadó, Bp.
- NÉMETH F. – SEREGÉLYES T. (1982): Ne bánts d virágot. – MTI - OKTH, Bp.
- PÓCS T. (1963): Egy északi növényfaj, a *Lysimachia thyriflora* hazánkban. – Acta Acad. Paedagogicae Agriensis **1**: 249-251.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. – Tankönyvkiadó., Budapest.
- SOÓ R. (1955): Nordische Pflanzenarten in der pannonischen Flora und Vegetation. – Archivum

- Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae 'Vanamo' 9: suppl.: 337-350. ZÓLYOMI B. (1928): Adatok a Bükk-hegység és környéke flórájához. – MBL 27 (1-12): 63-64.
- SZABÓ I. (1997): A balatoni flóra és vegetáció kutatásának újabb eredményei. – Kitaibelia 2 (2): 243-244. ZÓLYOMI B. (1931): A Bükkhegység környékének Sphagnumlápjai. – Bot. Közlem. 28 (5): 89-121.

Abstract

A new occurrence of *Dryopteris cristata* in Hungary

J. NAGY - M. MOLNÁR - T. SZERDAHELYI - G. FIGECZKY - M. SELÉNYI

Dryopteris cristata was found in the vicinity of Gelénes at the strictly protected lake Báb (Báb-tava) during the vegetation mapping of the peat bogs of the Northern part of the Hungarian Great Plain on 18 July 1997.

This new occurrence of *Dryopteris cristata* is important both from floristical and nature conservational aspect. In Hungary it is a relic species, only four populations are known including the mentioned one. It is cold loving and mainly occurs in peat bogs covered with beech, alder and willow trees. The Hungarian Red Book of extinct and endangered species mentions it among the species which are very close to extinction (NÉMETH 1989). It is a glacial relic in most of Europe and is at least endangered in Central and Eastern Europe.

The water supply of the lake is provided, the area is under permanent control of nature conservation therefore the population has good chances to survive.